

umjetnost, Zagreb 1988; *Julije Knifer*, Zagreb 1989; *Reporterska fotografija u Hrvatskoj 1920—1940* (katalog), Zagreb 1992; *Kroatische Kunst seit 1950; Identität: Differenz*, u katalogu: Tribine Trigon 1940—1990, eine Topographie der Moderne, Graz 1992; *War posters from Croatia*, Affiche (Arnhem), 1993, 5; *Raumkonzeptskulptur in Kroatien 1950—1990*, u katalogu: Zentrum Zagreb, Duisburg 1994. R.

KOŠKA, selo *SI* od Našica. Crkva Sv. Petra i Pavla, jednobrodna, s nižim i užim četverostranim svetištem, romanička je građevina iz XIII. st. U doba gotike produžena je prema zapadu, a u prvoj pol. XIX. st. prigradeni su joj zvonik i sakristija.

LIT.: B. Valenčić i T. Papić, Župna crkva Sv. Petra i Pavla u Koški, Godišnjak zaštite spomenika kulture Hrvatske, 1990, 16.

KOŠKOVIĆ, Marija Branka, slikarica (Kutina, 3. IX. 1942). Diplomirala na Akademiji u Zagrebu 1964 (A. Kinert). U ranijim slikama i grafikama polazi od konstruktivne apstrakcije, pri čemu osnovne geometrijske elemente (krug) pretvara u simbole pokreta i svjetlosne dinamike. Na njezinim simetričnim i pravilnim kompozicijama snažne linije omeđuju polja jasnih, otvorenih boja (*Slika*, 1973). Samostalno izlaga u Kutini (1969, 1971, 1975, 1982), Zagrebu (1970, 1975, 1980, 1984, 1989), Beogradu (1973), Veneciji (1974), Trentu (1975) i Karlovcu (1976).

LIT.: Z. Maković, Slike i grafike Marije Branke Košković (katalog), Beograd 1973. — N. M. Blažević, Marija Branka Košković (katalog), Zagreb 1980. — J. Škunca, Marija Branka Košković (katalog), Zagreb 1984. Ž. Sa.

KOŠLJUN, otočić u zatvorenoj uvali kraj Punta na otoku Krku. Nastanjen u rim. doba i u ranome srednjem vijeku. Iz VIII. st. potječu natpisi i kameni kapitel sa signaturom ANDREA (u košljunskome lapidariju). U XII. je st. osnovana benediktinska opatija, a 1447. dobivaju i naseljuju otočić franjevci (na osnovi frankopanske darovnice). Iz benediktinskoga razdoblja postoje u sklopu današnjega samostana (zajedno s klaustrom sagrađen u XVI. st.) dijelovi utvrđenih srednjovj. zdanja i kapela Sv. Bernardina, kvadratična tlocrta i križnoga svoda. Franjevačka crkva Navještenja, sagrađena 1523, jednobrodna je, s križno nadstvođenim pjevalištem i otvorenim krovom iznad broda. Na glavnome se oltaru nalazi poliptih Girolama da Santacrocea iz 1535, na lijevome bočnom oltaru slika Sv. Franjo, rad nepoznatog mlet. majstora iz XVI. st., a na trijumfalnome luku velika kompozicija *Posljednji sud*, ulje na platnu, E. Ughetta iz 1653. U kapeli Sv. Bernardina nalazi se drveni plastični triptih iz XVI. st.; u maloj kapeli usred parka s crnogoricom čuvaju se fragmenti jaslica iz XVI. st., a u samostanskome muzeju, uz ostalo, i zbirka proizvoda umjetničkoga obrta, ikona i slika, među njima i slike krčkoga majstora Frana Jurčića (1671—1718). Samostan posjeduje arhiv i knjižnicu s inkunabulama, glag. rukopisima i rijetkim izdanjima, te etnografsku zbirku.

LIT.: V. Brusić, Benediktinska opatija na Košljunu, Bogoslovska smotra, 1932, 2, str. 247—258. — A. Schneider, Popisivanje, 1933, 46, str. 126—127. — Lj. Karaman, O spomenicima VII i VIII stoljeća u Dalmaciji, VJAH, 1941—42, str. 103. — P. Strčić, Košljun—Franjevački samostan, Rijeka 1994. B. F.

KOTARI, selo *J* od Samobora, na obronku Plešivice. Župna crkva Sv. Lenarda bila je nekoć franjevačka; sačuvano je jedno krilo nekadašnjega baroknoga samostana od kojega su porušena tri krila, nakon što su ga franjevci napustili 1789. Crkvu je dao graditi, prema zapisu na memorijalnoj ploči, grof Petar Erdődy 1537. Prvotno je bila jednobrodna, baroknih oblika, s bočnim zvonikom; pregrađena 1733. U njoj se nalazi bogata barokna drvena oprema: tri oltara, klupe, male orgulje, propovjedaonica iz 1743. Glavni oltar s tordiranim stupovima, polikromiran i pozlaćen 1741, zadužbina je Ladislava Erdődyja. Na antependiju je slika s prizorom lova. Na pjevalištu, među baroknim slikama, ikonografski je zanimljiv prikaz Sv. Antuna Padovanskoga u admiralskoj uniformi. Mramorni umivaonik je iz 1762, monstranca iz XVII. st.

LIT.: J. Meder, Orgulje u Hrvatskoj, Zagreb 1992.

A. Ht.

KOTLAR, Mario, slikar i restaurator umjetnina (Zadar, 27. III. 1927). Diplomirao 1952. na Akademiji u Zagrebu (Đ. Tiljak). Od 1957. radi u Restauratorskoj radionici u Zadru (od 1981. pri Zavodu za zaštitu spomenika). Restaurirao više od tri stotine različitih umjetnina s područja od Rijeke do Boke kotorske (*Majka Božja benediktinka*, *Tkonsko raspelo*, *Varoška Gospa*, škrinja Sv. Šimuna, radovi Palme ml.).

KOTOR, grad u Boki kotorskoj. Na mjestu današnjega grada bilo je u doba grč. kolonizacije naselje, a u rim. doba je oppidum civium Romanorum, čije stanovnike, Agravonite, spominje Livije (← 59—17). Pod imenom *Akruion* spominje ga Klaudije Ptolemej, a kao *Acrvium* Plinije Stariji (23—79); tim imenom ubilježen je i u Peutingerovoj karti.

KOŠLJUN

Ravennski geograf ga naziva *Decadaron*. Kasnije su varijante *Catarum*, *Catera*, *Cathara*, od čega je postalo i današnje ime grada. Konstantin Porfirogenet govori o donjemu gradu, koji su 867. zauzeli Saraceni. Pripadao je Bizantu, dukljansko-zetskim vladarima, a 1186. osvojio ga je Nemanja zajedno s cijelom dukljanskom državom, te pripojio Raškoj. Poslije propasti srp. srednjovj. države bio je pod vlašću hrvatsko-ug., bos. i herc. gospodara (1371—1420), ali je najduže ostao pod mlet. i austr. vlašću (do 1918).

Važan nalaz iz rim. doba je nadgrobni spomenik gradskom liječniku iz III. st., pronađen na ulazu u Dobrotu. Nedavno otkopani temelji bazilike Sv. Petra u predgrađu Šuranj (iz 841), gdje su otkriveni predmeti iz III—VIII. st., dokazuju da se *Acrvium*—*Decadaron*—Kotor sukcesivno razvijao na istomu mjestu. Bazilika je u svojoj završnoj fazi, kad su je imali benediktinci, imala trobrodnu osnovu i polukružnu apsidu izvana pravokutna oblika; samostan je napušten i srušen u srednjem vijeku. Prvotnu crkvu Sv. Tripuna kružnoga tlocrta podignuo je kotorski građanin Andrija (Andreaci) Saracenis 809; u nju su prenesene iz Carigrada relikvije Sv. Tripuna koji postaje patron grada. Iz Andrijiine grobne kapele Sv. Marije potječe njegov sarkofag. Od kružne crkve ostao je dio kamenoga namještaja — ciborij, parapetne ploče i dr. s dvostrukim i trostrukim pletrom. Nakon što je porušena, na njezinu mjestu je sagrađena i 1166. posvećena trobrodna bazilika s kupolom (srušena u XVI. st.), od koje su ostali dio rebrastog svoda nad prezbiterijem te gl. i juž. apsida. Četiri stupića s kapitelima koji su nosili oltarnu menzu potječu iz XII. st., a veliki ciborij s prikazima iz života Sv. Tripuna iz XIV. st.; tada je obnovljena i trifora na apsidi iz 1166. Crkvu na tri broda dijele naizmjenično pilastri i stupovi, od kojih su neki kasnoantički. Rozeta, veliki arhivolt nad ulazom i zvonici su s kraja XVII. st. Radovi na katedrali nakon potresa 1667. te nakon restauracije krajem prošlog i početkom ovog stoljeća izmijenili su dio njezina ranijeg izgleda.

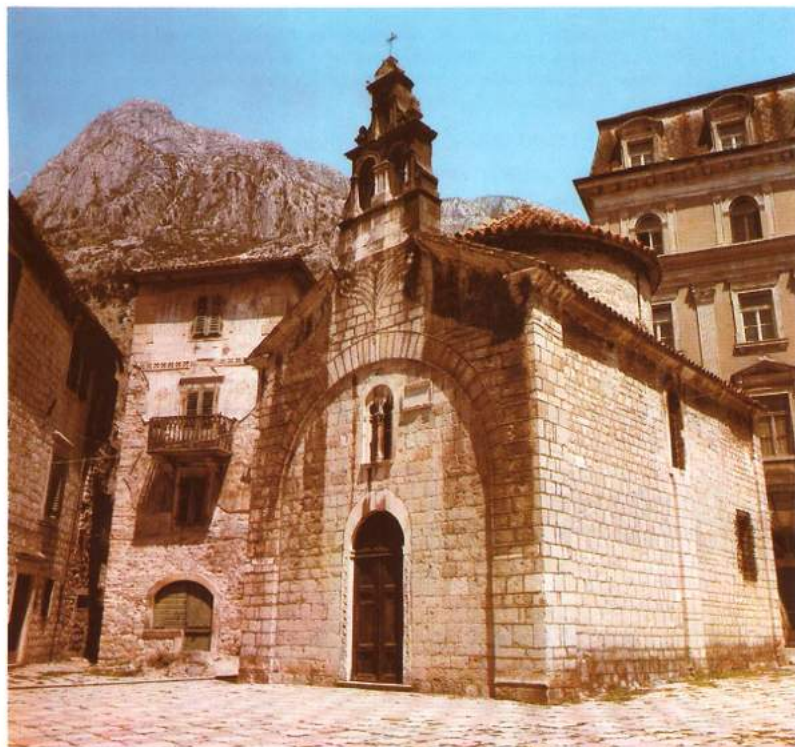
Crkva Sv. Luke sagrađena je 1195. u romaničkom stilu s okruglom kupolom bez kvadratnog postolja. *Sveta Marija* («Collegiata») iz 1221. s osmostranim tamburom kupole i rebrastim svodom u zap. dijelu (u njoj je

LIK SV. TRIPUNA, detalj relikvijara Sv. Tripuna iz XVI. st. Kotor, riznica katedrale

KATEDRALA SV. TRIPUNA

CRKVA SV. LUKE

kamena grupa »Pietà« iz XIV. st.) i *Sveta Ana* (prvotno Sv. Martin), s kraja XII. ili s poč. XIII. st., imaju slične jednobrodne osnove, podijeljene po dužini na tri traveja, i svodove koje podupiru bočni i poprečni potporni lukovi naslonjeni na pilastre. Na dijelu jednobrodne kapele *Sv. Pavla* (zadužbine Pavla Barija iz 1263.) u XIV. st. poprijeko je sagrađena dominikanska crkva s križnim svodovima. Gotički svod (druga pol. XIV. st.) ima jednobrodna crkva *Sv. Mihovila*, koja se spominje već 1166. i ima freske iz XIV. st. Pravokutnu apsidu ima crkva franjevačkoga samostana, koju je 1288. dala sagrađiti Jelena, žena Uroša I, dok je apsida uz nju podignute kapelice *Sv. Katarine*, iz XIV. st., izvana trostrana. — Iz vremena romanike očuvano je i nekoliko kuća, s vremenom pregrađenih, u dijelu grada ispod brda.

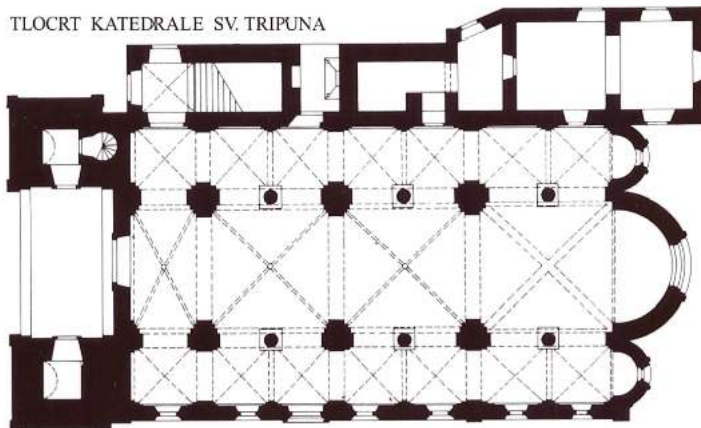
Od brojnih kotorskih crkava koje se spominju u prošlosti grada očuvan je velik broj arhit. fragmenata, slobodnih skulptura i natpisa. Kotor je imao graditelje, klesare, rezbare i zlatare, koji su radili u primorju i u unutrašnjosti države. Fra Vito, franjevac iz Kotora, podignuo je (1328) Dečane. Uz njega se spominje Obrad Gambe Desislavić, koji je 1319. vodio izgradnju oltara u kripti crkve Sv. Nikole u Bariju, zatim majstor Ivanko, zidar Mladen Bratić Ljubiša, Tomo Radoslavov, Palmo Ivanković, klesari Rado i Pribil i dr. Osim domaćih klesara u Kotoru su radili i klesari iz Dubrovnika, Korčule i Venecije.

U Kotoru nema u cjelini očuvanih gotičkih i renesansnih crkv. građevina, ali su ostali tragovi pregradnje na starijim crkvama, a osobito na palačama koje su gradile porodice Buća (XV. st.), Bisanti, Zmajevići (Drago, XV. st.). Najljepši su primjeri cvjetne dekoracije s prijelaza iz gotike u renesansu na vratima palače Bisanti iz druge pol. XV. st., zatim

kasnogotičke monofore i bifore te renesansna vrata na ostacima kuće kraj crkve Sv. Nikole. U gotici i na prijelazu iz gotike u renesansu izrađeni su i mnogobrojni predmeti od kovina. Kotorani su bili zakupci i izvoznici zlata i srebra iz Srbije i Bosne, pa su se u gradu razvijale radionice (samo u jednom razdoblju bilo ih je istodobno 14), koje su izrađivale predmete crkv. i svjetovne primijenjene umjetnosti: Contarenov križ u riznici kotorske katedrale iz XV. st. i dijelovi pozlaćene srebrne reljefne oltarne slike Sv. Tripuna iz 1440. (srednji dio radio Ivan iz Basela, a bočne, među ostalima, Kotoranin Marin Adamov) te više predmeta zlatarskog obrta u riznici katedrale (XIV, XV. i XVII. st.). Kotorški zlatari bili su čuveni i izvan granica svoje domovine, a jedan od njih, Tripun Kotoranin, radio je 1476. na dvoru Ivana Groznog u Moskvi. Povijesni izvori često spominju Božidara Dapkovića iz kotorske župe, zatim Nikolu, Dmitra, Matu Nikova, Nikolu Palina i Luku Damjanova, koji su imali radionice u Skadru, Dubrovniku, Ulcinju i Mlecima. U srednjemu vijeku K. je bio poznat po svojim »grčkim slikarima« (pictores graeci), među njima Nikola i Manojlo u poč. XIV. st., koji su 1331. radili freske u crkvi Sv. Tripuna, te Georgije potkraj XIV. st. Fragmenti fresaka iz 1288. nađeni su i u crkvi Sv. Franje, a u XIV. st. bile su oslikane freskama crkve Sv. Nikole (bratovština mornara) i Sv. Jakova od Loggie. Pri kraju XV. st. i u poč. XVI. st. u Kotoru rade slikari Lovro Dobričević i njegovi sinovi Marin i Vicko, koji se kasnije sele u Dubrovnik i tamo zasnivaju svoje radionice. Neko vrijeme imao je u Kotoru slikarsku radionicu M. Junčić, poznati dubrovački majstor, koji je slikao za kotorske crkve i obitelji. Među brojnim ostalim slikarima spominju se u XV. st. Juraj Basilj, Tripun Kotoranin i Dubrovčanin Radoje Bogosalić, a poč. XVI. st. Franjo Kotoranin. Dvije slike Bl. Djevice Marije, slikane na drvu, u riznici katedrale, s kraja XV. i s poč. XVI. st., imaju osobine domaćih radionica. U Kotoru ima i mnogo slika stranih majstora, a umj. vrijednošću ističe se slika mlet. majstora Girolama da Santacrocea »Sv. Bartolomej« iz crkve Sv. Josipa. — U Kotoru je rođen i A. Paltašić, jedan od najranijih tiskara XV. st.

Barok je u Kotoru zastupljen na gotovo svim spomenicima crkv. i građanske arhitekture. U XVII. i XVIII. st. tu često rade korčulanski graditelji i klesari. Tada su pregrađene gradske zidine, preuređivani trgovi i ulice, obnavljane crkve i javne građevine, nastradale u potresu 1667. Ipak, kotorske kuće iz toga vremena nemaju razvijen barokni plan i raščlanjene fasade, već zadržavaju ravne renesansne površine, na koje se umeću barokni uresi, osobito iznad ulaznih vrata. Kotorani gotovo sasvim napuštaju domaće radionice i uvoze iz Venecije kipove, slike i predmete od kovina. Glavni barokni spomenik je veliki mramorni oltar u crkvi Sv. Klare, što ga je, kao i mramornu dekoraciju i oltar u relikvijaru Sv. Tripuna

TLOCRT KATEDRALE SV. TRIPUNA

(1704–08), izradio Mlečanin F. Cabianca. U ostalim kotorskim crkvama brojni su barokni elementi: napušteni samostan Sv. Franje u gradu; zvonik Gospe od Zdravlja, u kompleksu obrambenog sustava; zabat crkve Sv. Josipa; crkva Gospa od Anđela i dr. Najljepši barokni spomenik građanske arhitekture je palača *Pima* s balkonom i terasom iznad trijema, a najveća građevina *Providurova palača*. Iz istoga su vremena i palače *Grgurina* (sada Pomorski muzej), *Beskuća* i *Vrakjen*, a od javnih spomenika *Duodov kip*, srušen krajem II. svj. r., te *Satni toranj* (1602). — Na prijelazu XVII/XVIII. st. radi u Kotoru i slikar T. Kokolja koji je oslikao crkvu Gospe od Škrpjela na otočiću ispred Perasta.

Kotor je stoljećima bio križište morskih putova za ist. Sredozemlje i kopnenih za Carigrad; stoga je njegov urbanistički plan u cijelosti podvrgnut strateško-fortifikacijskim zahtjevima vremena u kojima je nastajao. U takvim uvjetima grad se razvijao na skučenom terenu opasanom srednjovj. zidinama, s *Tvrđavom Sv. Ivana*, koja se veličanstveno uzdiže uz strmu liticu na visini od oko 250 m. Gradnja zidina započeta je za biz. vladavine, a prilagođena je potrebama obrane za Mlečana (1420. do sred. XVIII. st.). Zidine su na mjestima visoke oko 15 m a debele oko 10 m. Najstariji očuvani dijelovi su na juž. i sjv. strani. U XIX. st. nasut je teren ispred priobalnoga dijela fortifikacija, u sredini kojih su *Morska vrata* (1555). Sjv. vrata su iz 1540, a južna iz sred. XVI. st. (unutarnja iz doba romanike). — Posebna odlika stambenoga dijela grada jest originalna mreža malih nepravilnih trgova i uskih ulica. U XIX. i XX. st. sagrađene su mnoge novije i veće zgrade (općina, gimnazija, pravosl. crkva Sv. Nikole) koje se ne uklapaju u stari ambijent. U novije vrijeme K. se širi izvan gradskih zidina, ali bez organske povezanosti sa starim dijelom grada. — K. je kao cjelina zaštićen kao spomenik kulture, a poslije potresa 1979, u kojemu su oštećeni mnogi spomenici kulture (obnavljaju se od 1982), upisan je u listu svjetskih kulturnih dobara. U Lapidariju se čuva veći broj ulomaka kamenih spomenika (crkv. namještaj, nadgrobni spomenici, arhit. ulomci) iz antike i srednjega vijeka. — *Pomorski muzej* (osn. 1938), nakon 1945. nanovo uređen i popunjen, osim zbirke koja se odnosi na pomorstvo Kotora i Boke kotorske, čuva i brojne primjerke umjetnosti i obrta, kulturne povijesti i etnologije. — U riznici katedrale su brojni umjet. crkv. predmeti.

LIT.: P. Butorac, Boka Kotorska od najstarijih vremena do Nemanjića, Split 1927. — I. Stjepčević, Katedrala sv. Tripuna u Kotoru, VJAH, 1938. — C. Fisković, O umjetničkim spomenicima grada Kotora, Spomenik SANU, 1953, 103. — S. Radojčić, O slikarstvu u Boki Kotorskoj, ibid., — V. Korać, O monumentalnoj arhitekturi srednjovekovnog Kotora, ibid. — J. Stojanović-Maksimović, O srednjovekovnoj skulpturi Boke Kotsorske, ibid. — R. Kovijanić i I. Stjepčević, Kulturni život staroga Kotora, I–II, Cetinje 1957. — M. Milošević, F. Cabianca u Kotoru, Prilozi – Dalmacija, 1959. — R. Kovijanić, Kotsorski zlatari prve polovine XIV veka, Etnografski zbornik (Cetinje), 1961. — J. Maksimović, Kotsorski ciborij iz XIV veka i kamena plastika susednih oblasti, Posebna izdanja SANU, 1961, 345. — P. Mijović, Acrurium – Decatera – Kotor u svetlu novih arheoloških otkrića, Starinar, 1962, 13. — P. Mijović i M. Kovačević, Gradovi i utvrđenja u Crnoj Gori, Beograd – Ulcinj, 1975, str. 38–41, 111–113. — J. Martinović, Prolegomena za problem crkve Sv. Tripuna u Kotoru, Prilozi – Dalmacija, 1990, 30.

KOTOR, selo u Vinodolu blizu Crikvenice. Na brijegu su ruševine stare crkve, a prema predaji, tu je stajao utvrđeni grad.

LIT.: Gj. Szabo, SG.

KOTOR, glavni trg sa satnim tornjem

KOTOR, oltarna pala iz XV. st. u katedrali Sv. Tripuna

KOTORANIN, Trifun → TRIFUN KOTORANIN

KOTORIBA, gradić u Međimurju. Vrlo prostranu jednobrodnu kasno-baroknu župnu crkvu Sv. Marije od sedam žalosti (1768–76) dao je podignuti Jakov Hunyadi; vitki zvonik konkavnih ploha građen je 1779–93. U barokno opremljenoj unutrašnjosti ističu se glavni oltar Sv. Marije, oltar Sv. Križa i propovjedaonica (1781) s reljefima J. Holzingerera. Orgulje su

KOTOR, palača Grgurina (Pomorski muzej)

